

השער לחופש

הזכות לעמוד בפני ועדת השחרורים היא אחת מזכויות היסוד שיש לאסירים בישראל היום ■ התנהגות טובה של האסיר היא אחד השיקולים לאפשרות קבלתו שחרור מוקדם, אך הדגש המרכזי הוא על מידת מסוכנותו לציבור ■ מבחינת האסיר, ועדת השחרורים מייצגת את המעבר לחופש, בין העונש לשיקום

מאת: יעל יצחק

על עבריינים - שיקולים טיפוליים-שיקומיים, שיקולים ניהוליים ושיקולים הרתעתיים. "הזכות לעמוד בפני ועדת השחרורים היא אחת מזכויות היסוד שיש לאסירים בישראל היום", אומר תג"ד חיים שמולביץ, היועץ המשפטי של שירות בתי הסוהר. "השחרור המוקדם משמש כלי ניהולי מרכזי בידי שירות בתי הסוהר. זו הסיבה שבעטיה הוחלט

שחרורים את ועדות השחרורים. הוועדות ידועות גם בכינוי 'ועדות שלישי'. הן פועלות ליד שירות בתי הסוהר ודיוניהן אינם פומביים. חלק מהדיונים חוזרים או שהם 'דיוני מעקב'. ועדות השחרורים דנות בשחרור מוקדם על תנאי של אסירים שנגזר דינם ושריצו כבר שני שלישים ממאסרם. מדובר על כ-1,000 אסירים בחודש שעולים לוועדות שחרורים, מתוך 24,000 אסירים בסך הכל שעליהם אמון שב"ס, כאשר 45 עד 50 אחוזים מהאסירים הפליליים זוכים בכרטיס לחופש ובשחרור המוקדם. המספרים קטנים הרבה יותר כשמדובר באסירים בטחוניים. "בחיי האסיר בכלא", מסבירה גיט, "יש שלוש נקודות זמן שמעניינות אותו מעבר לחיי היומיום: חופשות, הקטגוריה שלו ומועד

לפני תשע שנים הורשע איש העסקים לשעבר נחום מנבר בשורת עבירות על בטחון המדינה. מנבר הורשע בסיוע לאויב במלחמתו בישראל, בניסיון לסייע לאויב ובמסירת מידע לאויב בכוונה לפגוע בבטחון המדינה. הוא נשלח לכלא ל-16

עו"ד ר/כ איתן גולן
"לאסירים יש לאן לשאוף"

ר/כ אורנה גיט
"בין העונש לשיקום"

"מאחורי ועדות השחרורים עומד הגיון משפטי וחברתי; הן מובילות ומגדילות את ההנעה של אסירים להתנהגות טובה"

שהתנהגות האסיר בכלא במהלך מאסרו תהיה אחד השיקולים שתשקול ועדת השחרורים, אם כי לא השיקול המרכזי. לאסיר יש הנעה להתנהגות טובה. הוא יודע שההתנהגות הטובה תשפיע על האפשרות שלו לקבל שחרור מוקדם בעתיד, וזה דוחף אותו. התפיסה של שירות בתי הסוהר אינה להחזיק אנשים כמו באפסניה. זו תהיה איוולת לא לנצל את פרק הזמן שבו אדם נמצא באחריות המדינה כדי לנסות לתקן את דרכיו ולשקמו. ועדת השחרורים עוזרת בעניין הזה. היא מובילה לשיקום פעולה ומגדילה את ההנעה של אסירים להתנהגות טובה."

עו"ד ר/כ איתן גולן: "לאסירים יש לאן לשאוף. הרעיון הוא לשלבם בחזרה בחברה לאחר שירצו את תקופת המאסר שלהם. לכן, בוועדת השחרורים נותנים היום משקל רציני לפן השיקומי. אדם

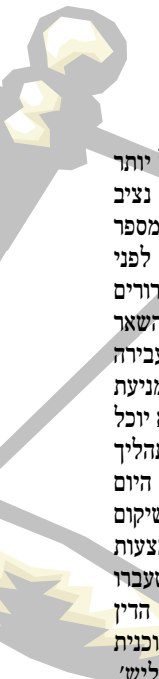
ועדת השחרורים. זה השער שלו לצאת החוצה הוא מכון. מבחינתו אני מייצגת את המעבר לחופש, בין העונש לשיקום."

הנעה להתנהגות טובה

"מאחורי ועדות השחרורים עומד הגיון משפטי וחברתי", אומר עו"ד ר/כ איתן גולן, עוזר היועץ המשפטי של שירות בתי הסוהר. בבסיסו של השחרור המוקדם עומד חוק שחרור על תנאי ממאסר, התשס"א-2001, נלקחים בחשבון שיקולים של טובת הציבור, מניעת עבירות עתידיות ופיקוח

שנות מאסר. כבר שמונה שנים שמנבר יושב בבית הסוהר 'ניצן'. בראשית חודש יולי זה הגיע לוועדת השחרורים שהתכנסה בכלא מעשיהו, בראשות השופט אפל, וביקש מהועדה לנכות שלישי ממאסרו. המדינה התנגדה. במהלך הדיון שהתנהל בדלתיים סגורות, הוצגו חוות דעת של גורמי הביטחון. נציגי מערכת הביטחון טענו ש'קיים חשש ממשי כי המודיעין האיראני יגלה עניין במנבר אם ישוחרר, וזאת כדי לדלות ממנו מידע ולהפעילו. מנבר, גרסו בפרקליטות, הוא יעד נוח לגיוס מחדש על ידי איראן. מנבר עצמו התעקש שמגיע לו לצאת לחופשי. הדיון נדחה. שלושה דיונים נוספים התקיימו. ועדת השחרורים אמרה לשוב ולדון בסוף חודש אוגוסט 2007.

'השער לחופש', כך הגדירה רב כלאי אורנה גיט, קצינת השחרורים של מחוז המרכז ומזכירת ועדת

על תנאי של אסירים השפוטים לתקופות של יותר משלושה חודשים ויום ועד חצי שנה, הוא נציב שירות בתי הסוהר. הוועדות מתכנסות בתוך מספר בתי כלא במחוזות השונים. שלושה חודשים לפני מועד הוועדה של האסיר, מזכיר ועדת השחרורים כבר מכין את ה'תיק' של האסיר, הכולל בין השאר חוות דעת שונות הקשורות לאסיר המסוים ולעבירה שביצע. לעתים מובאות חוות דעת מהוועדה למניעת אלימות במשפחה, ממב"ץ ועוד. בלעדית, לא יוכל האסיר להשתחרר. המזכיר מבצע את כל התהליך המנהלי הקשור לוועדה. שלא כמו בעבר, היום האסירים צריכים להציג לוועדה גם תוכנית שיקום באמצעות הרשות לשיקום האסיר או באמצעות גורמים פרטיים. במקרים של אסירים שעברו עבירת ממון, או במקרים כמו זה של עורך הדין דורי קלגסבלד, השחרור מתקיים גם בלי תוכנית שיקום. לא כל האסירים מבקשים את ה'שליש'. גיט מספרת על שני מקרים בממוצע בשבוע, שבהם האסירים אינם רוצים לעלות לוועדה. הם יודעים שסיכוייהם קלושים. חגי עמיר, למשל, אחיו של רוצח ראש הממשלה יגאל עמיר, סירב בשלב ראשון לעלות לוועדת השחרורים.

תג"ד חיים שמולביץ
"חובת השכנוע - על האסיר"

ליועץ המשפטי לממשלה. "השאלה היתה אם 'להפוך את הקערה על פיה', כלומר לקבוע זכאות לשחרור מוקדם, ויחד אתה את האפשרות לשלול

הראוי לשחרור מוקדם הוא כזה שאינו מסכן את הציבור. אסיר שמשוחרר על תנאי הוא אסיר ברישיון. המדינה יכולה לפקח על התנועות שלו: הוא אמור להתייצב בתחנת המשטרה, אינו יכול לצאת מהארץ ויש ברישיון שלו מגבלות נוספות. השחרור המוקדם מוגבל תמיד בתנאים ובגין כל הפרה שלהם או עבירה שהאסיר מבצע, ניתן לבטל את השחרור. מצד אחד נותנים לאסיר את האפשרות לצאת לחופשי, ומצד שני הוא נמצא תחת פיקוח. אולי יש כאן גור, אבל בהחלט יש גם מקל."

דגש על מידת המסוכנות לציבור

בעבר לא היו בחוק מדדים קבועים לשחרור באמצעות ועדה. היתה התלבטות אם התנהגות האסיר בכלא קשורה לשחרורו המוקדם, או אם יש מקום לשחרר גם מי שעבר עבירות חמורות אבל כבר אינו מסוכן לציבור. בשנת 2001 חוקק 'חוק שחרור על תנאי ממאסר'. בין השאר, החוק קבע הרכב חדש לוועדות השחרורים ואת המדדים שעל פיהם תוכל ועדת השחרורים לבחון את נושא השחרור. כיום מורכבת הוועדה משופט שעומד בראשה, משני נציגי ציבור ומנציג של שירות בתי

"בין השאר, ועדת השחרורים שוקלת את הסיכון הצפוי לשלום הציבור משחרור האסיר ואת סיכויי השיקום שלו, תוך התעמקות בעבירה שבגללה נאסר"

מכתב סליחה

איך עובדת השיטה? בא כוחה של המדינה מציג את התיק בפני הוועדה. הוא מקריא את חוות דעתו הכללית ומציין האם המדינה מסכימה לשחרור או לא. האסיר מייצג את עצמו או מיוצג על ידי עורך דין. "סנגורים לאסירים", אומר עו"ד גולן, "הפכו בזמן האחרון ללהיט בוועדות השחרורים. יושב ראש הוועדה רשאי למנות לאסיר סנגור מטעם הסנגוריה הציבורית, שב"ס מיידע את האסירים בדבר זכותם לייצוג מראש. המערכת כולה מחכה

אותה. בסופו של דבר התקבלה דווקא עמדת שירות בתי הסוהר: האסיר זכאי להופיע בפני ועדת השחרורים ועליו לשכנע את הוועדה שהוא ראוי לשחרור מוקדם. לא להפך". בפועל, אסיר שמגיע לכלא מקבל טופס עם פרטי מאסרו, שבו כתוב גם מועד השחרור המלא שלו ו'השחרור המנהלי' שמקבלים כל האסירים. על הטופס הזה רשום גם מועד ה'שני שלישי'. כל האסירים, פליליים ובטחוניים, זכאים לעלות לדיון בפני ועדת השחרורים. מי שמוסמך לדון בשחרורם

הסוהר, שאין לו זכות הצבעה. בנוסף, הורחבה מערכת השיקולים שהוועדה שוקלת כשעומד לפניו אסיר. אם בעבר הדגש היה על התנהגות טובה של האסיר בעת מאסרו, היום זהו רק אחד השיקולים - הדגש המרכזי הוא על מידת המסוכנות של האסיר לציבור. "אחד הדברים שנבחנו היה אם לקבוע שחרור מוקדם אוטומטי למי שכבר ריצה שני שלישים ממאסרו", אומר היועץ המשפטי שמולביץ. שמולביץ היה חבר בוועדה שקדמה לחקיקת החוק בראשות יהודית קרפ, או המשנה

הצעה לתיקון החוק, שתאפשר שחרור מוקדם במקרים כאלה, אבל היא עדיין נבחנת על ידי משרד המשפטים.

אסיר שנדחה בוועדת השחרורים יכול להגיש בקשה לעיון חוזר לאותה ועדה או עתירה לבית המשפט המחוזי. על החלטת המחוזי אפשר להגיש בקשת ערעור גם לבית המשפט העליון. תמיד אפשר להגיש בקשה מחודשת לדון בשחרור בתום חצי שנה.

לא תמיד האסירים מרצים מתנאי השחרור שלהם. לאחרונה נקבע, למשל, שעל כל אסיר שיקבל שליש חל איסור לצאת את הארץ אלא אם הוועדה תקבע אחרת. עם שחרורו מהכלא, בן זוגה של שרי אריסון, עופר גלזר, ביקש אישור כזה. הוא רצה 'להתאוויר'. במקרה אחר, אסיר שהורשע בסחר בסמים ביקש לנסוע לתאילנד עם

"בפני הוועדה יכולים לעלות גם אסירים שנמצאים בתחילת מאסרם ושמצבם הרפואי קשה. אלה מבקשים שחרור מוקדם מטעמים רפואיים"

שחרורו. "הוא טען שבתאילנד נמצא עתיד עסקי המשפחתיים", אומרת גיט. "כמובן שאף אחד לא נתן לו אישור לנסוע".

מי שהפר את תנאי הרישיון, מפקיעים לו את התנאי - הליך שנעשה דרך ועדת השחרורים. גם אם אסיר כזה נתפס רק יום לפני תום ה'שליש', הוא ירצה את ה'שליש' כולו מראשיתו, ובאופן מצטבר לכל עונש מאסר אחר. רק לאחרונה הפקיעו את ה'שליש' לאסיר האטום מרדכי ואנונו, אחרי שלא עמד בתנאים. "הנסיבות להפקעת שליש קשות", אומרת גיט. "פעמים רבות זה קורה בגלל דברים קטנים ולא משמעותיים, כגון אסיר ששכח לחתום בתחנת המשטרה. מול שמחת השחרור - זהו מעמד עצוב. הנה, אומרים, האסיר לא הצליח להשתקם. ניסינו, אבל הוא חזר לכלא".

בפני הוועדה יכולים לעלות גם אסירים שנמצאים בתחילת מאסרם ושמצבם הרפואי קשה. אלה מבקשים שחרור מוקדם מטעמים רפואיים. בעבר, לפני יותר מרבע מאה, שוחרר האסיר יהושע בן ציון בטענה שימיו ספורים, אך בסופו של דבר הוא האריך ימים. החוק בא למנוע מקרים כאלה. "יצרו מדד חקיקתי הקובע שאם ימיו של אדם ספורים והמשך שהותו במאסר מסכן אותו, רק אז ניתן להעניק לו שחרור מוקדם מטעמים רפואיים", אומר שמולביץ. "זו הקצנה לכיוון ההפוך. היום נתקלים באסירים שבפועל נמצאים בבית חולים, לא בבית סוהר, אבל הם לא כאלה שימיהם ספורים או שהמאסר מעמיד אותם בסכנה. ההבדל בין שחרורם לאי שחרורם הוא מי ישלם את האשפוז שלהם. זה לא משרת שום אפקט ענישה. הוגשה

לגיבוש נוהל מחייב, שיקבע כיצד יעברו החומרים ב'תיק' של האסיר לפני עלייתו לוועדה, לסנגורים. העניין הזה הוא גם סלע המחלוקת. בגללו, תקנות שהיו אמורות להתפרסם מכוח החוק לא פורסמו עד היום. בין השאר, ועדת השחרורים שוקלת את הסיכון הצפוי לשלום הציבור משחרור האסיר ואת סיכויי השיקום שלו, תוך התעמקות בנסיבות העבירה שבגללה נאסר.

לאחרונה ניתנה גם לנפגע מהעבירה האפשרות להשמיע את קולו בכתב. כך כתב אליעזר גרינצווייג, אחיו של אמיל גרינצווייג ז"ל, לוועדת השחרורים שדנה בעניין שחרורו המוקדם של רוצח אחיו, יונה אברושמי, ביולי האחרון: "המחשבה שרוצח אחי יסתובב חופשי מזועזעת אותי כמובן". אברושמי זרק רימון חי בהפגנת "שלום עכשיו" ב-1983 ורצח את פעיל השמאל גרינצווייג. "המחשבה הזו צריכה לזעזע את כולנו", אומרת גיט. "מאחורי כל מסמך שמגיע לוועדה מסתתר סיפור. הדברים מורכבים מאוד. אחד המקרים הקשים שאני זוכרת היה דווקא של אסיר אתיופי, בחור בן 20, אשר נכנס לכלא לאחר שתקף את העובדת הסוציאלית שלו. הוא היה מפרנס המשפחה, ומרגע שנכנס לבית הסוהר הם נשארו בלי כלום. בני משפחתו אף לא ידעו איך למלא את הניירת כדי לקבל עזרה מהרשויות. הבחור הזה הגיע לוועדת השחרורים כשהעובדת הסוציאלית בעצמה כתבה במכתב שהיא סולחת לו".

מה קורה כשאסיר שומע שהוא משתחרר?

"התרגשות. את רואה גבר כזה, גובהו 1.80 מטר, ולתדהמתו הוא 'מקבל שליש'. לפעמים אין מילים לתאר את זה. השנה היו מקרים מרגשים מאוד. אחד מהם הוא של אסיר שקיבל 'שליש של שמונה שנים' - תקופה די ארוכה. כמובן שכולם מבטיחים באותו רגע שהם למדו את הלקח ולא יחזרו לכלא".

אחריות ציבורית נכדה

לצד ועדת השחרורים הרגילה פועלת ועדה מיוחדת, שדנה בעניינם של אסירי עולם שעונשם נקצב. עניינו של אברושמי, למשל, נדון בפני הוועדה הזו. הוא עלה לוועדה כבר מספר פעמים, אך תמיד נדחה. מידת המסוכנות שלו לא פחתה ולא חל שינוי מהותי בתפיסות שלו, קבעה לאחרונה ועדת השחרורים. 'מוטלת עלינו אחריות ציבורית כבדה מאוד בבואנו להורות על שחרורו המוקדם של אסיר עולם', כתבה הוועדה. גם דבריו של אברושמי שהועלו בפניה לא הועילו. נכתב ש'האסיר ניסה לשלם לנו מס שפתיים מבלי שיש בדבריו הבעת חרטה פנימית אמיתית'.

"בכל הנוגע לרצה פוליטי, עולה כמובן עניינו של יגאל עמיר, רוצח ראש הממשלה יצחק רבין", אומר שמולביץ. "סעיף בחוק קובע שלגבי מי שהורשע ברצח ראש ממשלה ממניע פוליטי ערכי, לוועדת השחרורים לא תהיה סמכות להמליץ בפני נשיא המדינה לחון אותו או לקצוב את עונשו. למעשה, הסעיף הזה הופך את חומרת העבירה שהאסיר ביצע לשיקול מכריע במקרה זה, בניגוד למקרים אחרים".